

Vincles i bagatges

Miquel Fabré

L'autor pretén comentar, des de l'observació no acurada, una diversitat de vincles espacials, temporals, culturals o biològics, forts i febles; i les servituds que imposen, així com els mèrits i conveniències de superació i treball. Per contra, exposa, lleu, que els bagatges han de restar pel camí, si és que se'n fa, perquè, a tot estirar, són només llast.

L'ésser humà té la percepció de l'espai-temps al moll de l'os. Més encara, a voltes m'agrada pensar que l'ésser humà és la percepció de l'espai-temps. És la percepció de l'espai-temps en les condicions dimensionals que tots coneixem per experiència vital pròpia i que en tants trets compartim entre els diferents individus de la nostra espècie. Però potser és agosarat estendre aquesta percepció de la mateixa manera a tots, i potser la sentim en petites variacions diferencials entre nosaltres. És per això que cada un de nosaltres pot presentar un divers lligam amb aquesta percepció constitutiva.

Podríem afegir-hi que l'ésser humà és també qui copsa perplexitats, la percepció de l'infinit, o del res, no seria de les més rares, però no és comuna a tots els éssers humans ni, tampoc, a totes les cultures. La discussió d'aquesta qualitat, interessant, ens allunyaria dels propòsits d'aquest escoli. Amb tot, vull, distanciat, tenir presència del mot "cultura".

En un espai geogràfic determinat, i no sempre fix, es desenvolupa una manera de copsar les perplexitats de l'espai-temps lligada a una història, a un temps, dels éssers humans que estenen la seva manera de copsar. En podríem dir "cultura", i representa un compromís, un lligam entre els diferents individus, presents i passats, un vincle en un espai i pel temps històric del grup. Vincle, més enllà de doblegar-se, ara seria unió, adhesió estanyada.

El lligam, el vincle, no és immutable, evoluciona. És més, ha d'evolucionar de mans dels vinculats, i ací hi ha la trajectòria de creixença del coneixement. Hom aporta una major complexitat a la seva cultura amb el seu propi coneixement, amb el seu bagatge personal. Tanmateix, pot fracturar la trajectòria, pot aportar

una inflexió. Des d'un lligam, des d'un vincle, desllorigar-lo. Es pot fer de molt diverses formes per a cada un dels diferents coneixements, i voldria només, ara, observar el fet de mans d'algun artista. D'altres no.

Rachmaninov planteja de molt jove una estreta comprensió a la seva història harmònica, als seus tendres disset anys d'edat la recorda, i reitera a la nissaga harmònica que ho ha entès: VIè, Vè Ir graus, cadència de conclusió. Tot el preludi en do sostingut menor -que posteriorment serà inclòs en l'Op. 3 amb el número 2- és aquesta rotunda i atàvica afirmació, i Rachmaninov, vinculat, com un aristòcrata al seu cognom, a la tradició harmònica tonal, escriu frases i pensaments musicals definits sempre en l'ortodòxia de la tonalitat bicentenària que per a d'altres és morta i enterrada, però que Sergej Rachmaninov valora vital i plena en el seu rotund record de La, Sol#, Do#. i diu coses d'una bellesa arcana encara mai no explorada.

Sergej Wassiljewitsch Rachmaninov, exiliat a EEUU, calla. Calla físicament, fora de casa no bada boca, només escriu música tonal curulla de tot el que s'havia oblidat en dos segles. Els seus vincles són indissolubles, el bagatge que l'acompanya és pesat com una llosa. Sergej no pot entendre la còmoda actitud de Stravinsky i denega resposta a qualsevol qüestió que Igor li planteji.

Ell, Sergej, es veu en deute a un vincle suprafamiliar, la seva actitud és prenyes de la fidelitat al pregon coneixement de la música occidental dels dos darrers segles. Per contra, Stravinsky, que sense ser un ignorant (Déu me'n lliuri, de considerar cap cosa pejorativa fora de garrepa a Stravinsky) només va treballar dos anys i sense gaire història prèvia, amb Nicolaj Aleksejevic Rimskij-Korsakov, i el seu pòsit, lligam, vincle a la fi amb la tradició era menor, empeltat en una terra de ningú (EEUU) que per genocidi havia anorreat el costum, l'aristocràcia musical i cultural pròpia, sense una sòlida ordidura, i lluny de l'occident, però amb un granític coneixement Stravinsky escriu, escriu i parla, i parla poc i sense cap enyor d'allò de què s'ha desvinculat.

Schönberg és un altre cas molt divers, molt rar, extraordinàriament valuós en el si d'una cultura, gent com ell són poc estudiats com a epifenòmens i sovint observats amb força vertigen des de la riba estant. Schönberg és el monstre, és el geni. Occident potser n'ha conegut mitja dotzena com ell: Schönberg és curull de la tradició, coneix com molt pocs el llegat de l'harmonia; el seu tractat d'harmonia és un llibre de text exhaustiu i diàfan¹, consagrat a la memòria del maltractat i incomprès Gustav Mahler, qui era tot just traspassat.

Arnold, amb l'equipatge ple, no gens àgil, amb un enorme coneixement de la forma i el fons, amb el pes de tota la música a les seves espatlles, trenca. Trenca amb tot el seu passat, amb la Viena i amb el segle XIX, es des-vincula.

¹ SCHÖNBERG, A. (1974) Tratado de armonia. Madrid: Real Musical

Després hom veurà que no hi ha una fractura total i cataclísmica i que, fet i fet, és el perllongament lògic de la vital evolució d'una cultura, que no sempre és planera com un cim de vaques, i a voltes és cantelluda, tortuosa i costeruda. Hi ha inflexions. Més tard es podrà observar que les cissures, els cismes, de fet, són evolucions lògiques, inflexions, quan es vegi que tot prohoms arriba on arriba sempre a collibè de gegants, però no sempre tothom ho acceptarà i el trencament serà motiu d'escàndol durant decennis; amb tot, però, cal saber, cal pensar amb tot el respecte, que en el moment àlgid de la fractura, de la desvinculació, hom s'enfronta a un trencament a mort. Qui trenca s'hi juga la vida.

Aquest exercici de rotunda comminació, d'escissió, d'efracció amb el passat, amb el llegat, amb el lligam, amb el vincle, en individus d'equipatge pesant, no es pot observar a Occident massa vegades. Aquells que porten un bagatge sòlid no són els qui poden trencar amb el seu equipatge. El vincle amb el qual s'ha fet des de darrera és impertorbable.

El pas per aquest graó, d'abocar-se al més enllà, és rar: Palestrina, Monteverdi, Galileu, Berg, Kandiskij, Varèse... Aquells que prenen un aspecte de la seva disciplina i el desenvolupen fins a la fi, fins a trencar-lo, són legió en totes les cultures i generacions. Chopin empeny la tècnica i expressió pianística de manera insòlita, dos volums de música escrita per al seu instrument tallen un clar abans i després.

Liszt deslloriga l'orquestració, i la sonata, i cerca amb desesperança, fins que s'aboca a l'atonalitat, però és massa vell i recula, o potser no recula: mor.

Paganini ho fa des del violí; trenca i obre camins que d'altres tants anys després encara resseguiran. Torricelli amb el vessament dels líquids ens posa l'atmosfera damunt; Stendhal regira la narració i Stevenson esbocina la novel·la; Cezanne amb el retrat i la llum dona la volta de mitjà a tot el que Goya va plasmar nos amb excrements, i tants i tants d'altres que constitueixen la història cultural d'Occident, no acabariem. Però, que a dret a llei no podem considerar com a protagonistes d'una fractura amb el vincle, en una desvinculació, sinó més aviat en un perllongament del treball d'altri que enforteix l'herència i la heretat, i les fa créixer.

Diem això perquè és freqüent, en gent de poc pes a les ales, la fractura vinculativa amb la tradició i així Wedekind ens planta enfront de Lulú i una visió del bé i el mal lligats a la tragèdia i el càstig diferents però no allunyades de l'observació de la realitat, o els Beatles amb el sergent del pebre, que posen en qüestió la cançó dintre dels cànons dels anys setanta, dels quals no discutim la bravura d'inventiva i creació sinó que, lleugers i eteris, es prenen vel·leïtats genials, com Alban Berg, qui, sense haver de suportar el pes que la història diposità en les espatlles del seu amic i mestre Schönberg, es permet obres en una nova tradició que escorat no hagués pogut desenvolupar de cap de les maneres per molt que T. Mann

li ho volgués atribuir⁵. És tan recent aquest fenomen que el tercer amic de la colla, Anton von Webern, dicta unes conferències sota el títol genèric del camí envers la nova música⁶. També Anton era lleuger d'equipatge i podia amb facilitat sumar-se al tot just estrenat trencament.

Hi ha moments de fàcil disposició per a aconseguir una ruptura transcendent per a la cultura en què hom es veu per naixement immersit; són els moments de màxima floració d'aquella qualitat tan mal definida i semànticament tan mal utilitzada dita, mal dita creativitat que Anzieu⁷ acota en una obra de referència oblidada en aquests temes. Amb tot, hi ha el pes del bagatge que no permet el distanciament del vincle, sovint perquè no tenim prou clar què és vincle i què és costum.

Què és lligam i què és obra feta. Què és allò indestriable de la meva essència i què és número d'opus, catàleg. No són qüestions retòriques. Tindrè lligams amb el que és propi de la meva essència, allò del que m'he forjat, també allí on m'he forjat, i en mancar-me aquests referencials, tant d'acció com de lloc, amb els quals resto vinculat, puc no saber on sóc, puc sentir la mancança d'una amputació.

Allò que hem fet és la nostra trajectòria vital, el catàleg del nostre número d'opus. Obra que hem de lliurar, i així la fem fora de nosaltres, i mai no l'hem de trobar a faltar perquè ha estat expulsada, és el camí fet i la vida viscuda en forma d'art, la vida com a art, en estat d'art no ha de deixar lligams: ha de permetre i captaular envers noves troballes, i cal refusar bagatges que dificultin aquesta singlada.

El vincle és divers de natura, de força i procedència, és el punt de referència, matèria de forja, més enllà de l'esperit propi és el nostre esperit, sigui cromosòmic sigui cultural, la seva manca ens pot anihilar, però prescindir-ne, un cop es té inculcat, girar-li conscient l'esquena, revoltar-s'hi i no enfollir està només a l'abast d'aquells pocs genis que, de tant en tant, sorgeixen en el si d'una cultura i la revolucionen des del més pregon de la seva estructura emergint-ne una vida i una pensa noves. Noves i, amb tot, noves i vinculades.

En aquest segon volum dedicat al vincle no hi mancarà tampoc algun autor que faci referència a la definició de vincle fonamentada en l'etimologia. És per aquest convenciment que no vull estendre'm i que qualsevol consulta és fàcilment adreçable al Coromines⁸, i les properes arrels llatines, amb tot, voldria que se'm permetés una sola incisió: originàriament significava "lligar", "subjectar" derivat del llatí vinculum, lligar; més en el segle XIII i XIV per gràcia de Muntaner només es fa servir en l'extensió jurídica i de forma similar ens arriba a nosal-

5 En el seu Dr. Faustus, Mann vol fer una novel·lada biografia de Berg, i ja en la primera edició ha d'clarir, avergonyit, que les bases de la dodecatonia es deuen a Schönberg.

6 WEBERN, A. (1999) Els camins de la nova música. Barcelona: Bosch editor.

7 ANZIEU, D. (1993) El cuerpo de la obra. Madrid: Siglo XXI Editores.

8 COROMINES, J. (1991) Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. BCN: Curial.

tres. En el sentit de lligam, moral, ètic, social o bé cultural de subjecció sobretot ultrafísica, espiritual, a quelcom que ens és llegat, a un passat, a una tradició, és en el sentit que es fa servir, sobretot, aquest mot. Ací hi sojornem. Bagatge té una sentit més rotund, s'entén, des del francès, com "l'impediment d'una tropa".

Hem vaguejat pel vincle cultural només des d'una visió del lligam amb el temps, una vinculació amb la història del coneixement, un vincle temporal. I l'espai? No començàvem afirmant que l'home és una percepció espai-temporal? Hi ha d'haver un vincle amb l'espai, personal i cultural; tanmateix, aquest lligam és de mena més corpòria, i ens aproparà més als nostres trets biològics.

Hi ha, nogensmenys, encara un vincle poc explorat des del concepte de vincle i que no és sempre atès així, com a vincle, de dictat més biològic, que no atén un passat històric, sinó una estructura física inserida en els nostres gens, en l'heretatge cromosòmic, de transmissió física obligada, ni optativa, ni desvinculable. Hi ha una multitud de comportaments animals que es poden observar, sobretot en animals socials que, en el nostre restringit registre antropocèntric, atribuïm a l'aprenentatge, a l'ensinistrament de l'animal quan són només vincles espacials, comportaments lligats a un espai determinat, a un lloc concret, i que no podrem observar fora de l'indret que els vincula.

L'ensinistrador de circ sense conèixer el fenomen l'utilitza, és en un determinat escambell que el lleó rugeix i mostra les urpes, en l'altre salta. És en un mateix indret de la platja que el gos presenta una actitud d'una mena de joc determinada, i repeteix aquell joc en aquell lloc, i no en un altre.

És des d'aquesta visió que ens hem d'apropar als comportaments territorials dels animals de vigilància que deposen conductes bel·ligerants fora d'un espai que els relliga, que els vincula, (gossos, oques... àdhuc les immenses boes constrictores emprades amb aquest fi en diverses nacions de l'Índia) és una disposició de rel no temporal, no hi fa res l'ensenyament, l'ensinistraria, la història en fi, és, insisteixo, una disposició de lloc i, per tant, no hi ha el bagatge (la nosa) de la tradició heretada fora del gens.

No deixem de ser animals, però una mena d'animal que contempla el lligam del temps ultra el dictat cromosòmic i, amb relació a una facultat impensada en la naturalesa, el llenguatge, ens trobem lligats a un fenomen, la cultura, que destil·la vincles temporals i, curiosament són aquests vincles els més difícils d'escatir, i, la música, que té per matèria el temps, com la terrissa es deu a l'argila, és l'aspecte de l'art, del coneixement sensible, en què menys vincle es reconeix amb el bagatge cultural, i costa d'establir les relacions d'evolució temporal.

Amb tot el vincle és un estintol, un amarratge ferm i segur tant per una cultura com pels individus que des del si d'aquesta cultura són i es desenvolupen, evolucionen i fan evolucionar el seu llegat cultural, el seu vincle, sigui d'una mena o sigui de l'altra.

El vincle és poderós i per tal d'aconseguir éssers més domtables i manyacs fora del si d'un lligam o d'un cultura cal immersir-los en un no-vincle. Un no-vincle més de mena espacial que no pas temporal perquè es pot incidir de forma més immediata, sense tradició, i amb el mateix braó que el conferit per la història.

La cultura del no-vincle és aquella que pretén un cert control d'afectes i lligams precisament deslligant-ho tot d'espais propis i individualitzables, i es creen grans centres de transport humà, i grans centres de tràfec comercial, grans superfícies en diuen, a l'engròs i a la menuda, que són propis d'enlloc, els no-llocs, i on ningú no podrà sentir-se mai significat ni vinculat. La mundialització és una desvinculació.

Es pretén una forma de vigilància i alhora de control de les noves generacions de consumidors de vida des de la necessitat biològica, des de la immediatesa de les relacions físiques, cutànies, superficials, allunyades de les temporals, que podrien presentar la feixuga càrrega cultural per a aconseguir individualitats uniformes (tots amb els cabells grocs!) per tal de sentir-nos únics lluny d'un lligam en l'etèria desvinculació històrica, i aprofitant les disposicions espacials, genètiques, no educables, simplement explotables de la bondat biològica al marge del bagatge propi que permet la reflexió abans de l'abandó.

Ras i curt: voldriem parar esment a la raó biològica (psicobiològica) per centrar la possibilitat de tants fenòmens de comportament complex. També en les vinculacions hi hem de cercar aquesta base en tant que podem determinar vincles a espais.

Cal una visió biològica acurada per entendre i treballar una vinculació espacial, i d'aquesta visió podrem, com a espècie temporal que ens desenvolupem en la presència d'un temps ultra la nostra durada vital, cercar motiu a la vinculació cultural, a la tradició i a la seva variació per recerca evolutiva o saltatòria en determinats, concrets, casos.

En aquest moment del treball voldria inserir "dos punts amb doble barra", signe del nostre llenguatge musical que vol dir: "torneu a l'inici" per tal de tornar a sentir, llegir, el que s'ha dit; no oblidem que la música, que s'esdevé en el temps, necessita de la repetició, repetir per comprendre, per amarar-se.

I és que el present escrit esdevé espès, no de forma volguda, i tanmateix només hem fet un breu passeig per les dues menes de vincle, i el compromís que ens obliga a la fidel professió, o a la rotunda evolució, personal i del sistema cultural, dels lligams amb la naturalesa que els vincles espacials presenten i com aquests són mal utilitzats, manipulats en favor d'una no-vinculació cultural en les generalitzacions. En darrera importància hem referit la levitat de l'obra feta, que cal que resti en el camí que és on menys nosa fa.

I tot plegat que potser hauria d'ésser una simfonia en tres temps i coda, en aquesta breu invitació al retorn es manifesta com a un senzill temps de sonata da capo.

També, en aquest sentit, proposo una revisió del nostre captivament envers la música, per ella mateixa, de totes les arts la cendrosa, i, s'esdevé que és, la música, l'expressió de la raó sensorial més propera a l'esdevenir del temps en traços que superen, amb vivacitat, les generacions.

ABSTRACT

El autor se propone comentar, a partir de una observación no cuidadosa, una diversidad de vínculos espaciales, temporales, culturales o biológicos, fuertes y débiles; y las servidumbres que imponen, así como los méritos y conveniencias de superación y trabajo. Por el contrario, de forma ligera, expone que los bagajes han de quedar a lo largo del camino, si es que este se recorre, por cuanto, como máximo, constituyen sólo lastre.

••••

The author aims to comment, from a non-accurate observation, a diversity of space, time, cultural or biological bonds, both weak and strong; and the servility imposed by them, as well as the merits and conveniences of improvement and work. In contrast, he states that our luggage has to be left out in our way, if we are on it, because it is only useless load.

••••

L'auteur prétend commenter, à partir de l'observation non soigneuse, une diversité de liens spatiaux, temporels, culturels ou biologiques, forts et faibles; et les servitudes, ainsi que les mérites et les convenances de dépassement et travail. Au contraire, il expose, tout léger, que les bagages doivent rester dans le chemin; si on le fait, parce que, à tout casser, elles ne sont que du lest.

••••